

Гладкова Є. О. старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ НАРКОЗЛОЧИНІВ

Протидія наркозлочинності в якості складового елемента містить діяльність із розслідування наркозлочинів. Останнім часом ця система зазнала суттєвих змін, що не могло не позначитись на її ефективності, мобільності та раціональності. На окремих проблемах у її функціонуванні хотілось би загострити увагу.

Перше. Як відомо, ефективна спеціальна профілактика наркозлочинності так само неможлива без глибокого вивчення причин і умов наркотизації, цілей і мотивів вчинення злочинів на ґрунті наркоманії. Разом з тим, вивчення практики розслідування кримінальних проваджень (справ) про злочини, скоєні на ґрунті наркоманії, свідчить про те, що найчастіше саме ці чинники злочинної поведінки не піддаються ретельному аналізу в ході досудового розслідування.

Складається думка, що слідчих цікавить, перш за все, факт вчиненого злочину та докази того, що особа страждає на наркоманію. Однак обставини, що спонукали особу почати вживання наркотиків, вплив найближчого оточення на підтримку згубної звички, джерела отримання грошових коштів на наркотики в матеріалах справ, як правило, не знаходять відображення.

Такий стан характерний не тільки для кримінальних проваджень про злочини, вчинені дорослими. Так само це характерно і для розслідувань відносно неповнолітніх, коли приписи КПК України про обов'язковість вивчення умов життя і виховання неповнолітніх, причин та умови, що сприяють вчиненню злочинів, наявності дорослих підбурювачів та інших співучасників фактично не виконуються.

Вивчення кримінальних проваджень (справ) про злочини осіб, які

страждають на наркоманію, також показує, що ці злочини часто поєднуються з корисливими, корисливо-насильницькими та іншими (хуліганство, умисне знищення чужого майна та ін.) діяннями.

Однак, при розслідуванні таких злочинів часто спостерігається формальний підхід до з'ясування всіх обставин злочину, коли не вивчаються в належному обсязі умови морального становлення особистості. Це виражається не тільки в тому, що не досліджуються цілі і мотиви скоєння різного роду корисливих та інших злочинів особами, які вживають наркотичні засоби, а й психологічні та соціокультурні риси особи, склад сім'ї і специфіка взаємин у ній, факти вживання наркотичних засобів будь-ким з найближчого оточення, взаємини в колективі, інтереси і захоплення, обставини початку наркотизації і т.д.

З поля зору слідчих випадає цілий пласт життя підслідних, важливий як для них самих, так і для слідства і суду. Формальний запит на характеристику породжує стандартну формальну відповідь. Через надмірну завантаженість слідчі не в змозі керуватися справедливими теоретичними рекомендаціями про доцільність запитувати характеристики з перерахуванням питань, які повинні бути висвітлені, із зазначенням про необхідність підкріплення характеристики особи і поведінки конкретними прикладами.

Друге. У зв'язку з високим ступенем конспіративності дій осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з наркотиками, необхідно істотно покращити організацію роботи по їх розкриттю і розслідуванню, зрозуміло, у суворій відповідності з нормами кримінального процесуального законодавства.

Важливим моментом організації цього процесу є взаємодія оперативних співробітників і слідчих. Ослаблення даної ділянки роботи призводить до того, що до відповідальності притягуються другорядні учасники наркобізнесу (за зберігання, торгівлю наркотичними засобами), а «перші» особи, ділки, в силу різних причин залишаються «в тіні» і уникають відповідальності. Оптимальною формою такої взаємодії є створення слідчо-оперативних груп на початку розслідування, як тимчасових, так і постійно

діючих – залежно від конкретної обстановки. Створення групи забезпечує концентрацію зусиль усіх служб правоохоронних органів (поліції) у боротьбі зі злочинами, пов'язаними з наркотиками. Основними напрямками їх діяльності (зрозуміло, в межах компетенції кожного її члена) повинні стати:

- збір, узагальнення, аналіз і систематизація всієї інформації, що надходить, про злочини, пов'язані з наркотиками, і причетних до них осіб;
- виявлення злочинних угруповань і вжиття заходів до припинення їх діяльності;
- здійснення оперативних заходів щодо запобігання і припинення розкрадань та інших зловживань з наркотиками в медичних та інших установах;
- оперативне супроводження розслідування кримінальних проваджень, передбачене кримінальним процесуальним законодавством;
- якісне проведення слідчих і негласних слідчих дій, забезпечення повноти, об'єктивності і своєчасності розслідування;
- тактична розробка і здійснення цілеспрямованих оперативно-розшукових заходів, кваліфіковане проведення оперативно-технічних операцій, застосування криміналістичної та іншої техніки з метою забезпечення необхідною для викриття злочинців доказової бази;
- професійний аналіз способів і шляхів використання результатів проведення оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів при проведенні слідчих і негласних слідчих дій.

Діяльність таких груп повинна не тільки організаційно, але й технічно забезпечуватися (приміщення, техніка, транспорт, засоби зв'язку і т.д.), щоб мати необхідні умови для нормального функціонування.

Третє. Змушені констатувати відсутність налагодженої взаємодії між різними службами поліції, покликаними здійснювати боротьбу з наркозлочинами, перш за все між підрозділами протидії наркозлочинності і службою дільничних інспекторів, патрульною поліцією, поліцією охорони та іншими.

Переважна більшість співробітників при цьому посилаються на велику кількість «паперової роботи», відволікання на заходи, що не входять до їх функціональних обов'язків, відсутність належного часу на здійснення контактів з населенням за місцем проживання і недостатність знань і досвіду в питаннях наркотизму. Як пропозицію із удосконалення профілактичної діяльності у цій царині, дільничні інспектори пропонують скоротити кількість звітів, довідок і всякого роду іншої подібної роботи з метою звільнення часу для роботи безпосередньо з населенням.

Такий стан продовжує мати місце, не дивлячись на те, що на теоретичному рівні існують розробки, як з оптимального планування спільних заходів протидії наркозлочинності, так і щодо раціонального їх виконання. Зазначимо, що сутність планування роботи органів поліції по боротьбі з наркозлочинністю полягає, як у визначенні основних цілей і завдань на майбутній період часу, так і розробці реальних форм взаємодії служб при виконанні запланованих між собою, а також з іншими державними органами і громадськими формуваннями, заходів. При цьому доцільним є встановлення персональної відповідальності керівників служб за реалізацію намічених заходів.

Щодо перспективних заходів удосконалення правоохоронної практики на цьому напрямку слід вказати на такі заходи:

- удосконалення відомчої нормативної бази, створення матеріалів аналітичного та методичного характеру з питань розслідування наркозлочинів;
- вжиття заходів до забезпечення галузевих підрозділів відповідною технікою, спецзасобами;
- створення автоматизованих інформаційно-пошукових систем з багатоплановими можливостями у сфері боротьби з наркозлочинністю;
- визначення основних напрямів роботи на перспективу;

- виявлення ресурсів для цільового організаційного, інформаційного, оперативного-розшукового і матеріально-технічного забезпечення районів з високим ступенем наркотизації і складною криміногенною обстановкою;
- здійснення контролю за створенням галузевих структурних підрозділів на місцях і виконанням ними своїх функціональних обов'язків;
- організація взаємодії між органами поліції, що обслуговують території зростання транзиту і вживання наркотиків;
- організація координації діяльності різних підрозділів при проведенні спільних заходів з викриття злочинних груп, що мають міжрегіональні зв'язки, і по здійсненню профілактичних заходів на транспорті (повітряному, морському, річковому, автотранспорті);
- розробка і формування комп'ютерного банку даних про незаконний обіг наркотиків на республіканському та міжнародному рівнях;
- створення (за прикладом США, Канади та інших країн) спеціальних мобільних підрозділів, оснащених новітньою технікою, методиками та безпечними технологіями по боротьбі з незаконними посівами наркотичних рослин;
- постійне поглиблення, розширення і удосконалення взаємодії органів нацполіції з підрозділами митниці, Служби безпеки, військовими частинами, прикордонниками;
- надання методичної допомоги територіальним органам;
- вивчення, узагальнення та впровадження в практику позитивного зарубіжного досвіду.